

LIBRIS

We know
books

Profesor dr. Bogdan Aurescu
Judecător al Curții Internaționale de Justiție

Sistemul jurisdicțiilor internaționale

Ediția a 3-a
- revăzută și adăugită -

Editura C.H. Beck
București 2025

Cuprins

<i>In Memoriam</i> Demetru Negulescu	XI
Cuvânt-înainte la ediția a treia (2025)	XIII
Cuvânt-înainte la ediția a doua (2013).....	XV
Cuvânt-înainte la prima ediție (2005).....	XVII
Abrevieri.....	XIX
Cursul 1	
Importanța justiției internaționale și a instanțelor jurisdicționale și arbitrale internaționale în dreptul internațional contemporan și pentru ordinea publică internațională. Caracteristici. Precizări terminologice. Rolurile instanțelor internaționale. Instanțele internaționale și fragmentarea dreptului internațional. Clasificare	1
Bibliografie	9
Anexe.....	11
Cursul 2	
Elemente de comparație între arbitraj și reglementarea judiciară a diferendelor internaționale, ca mijloace jurisdicționale de soluționare a diferendelor internaționale	20
Bibliografie	25
Anexe.....	26
Cursul 3	
Arbitrajul internațional. Curtea Permanentă de Arbitraj (CPA). Tribunalele arbitrale mixte: Tribunalul de Reclamații Iran – SUA, Comisia de Reclamații Eritrea – Etiopia. Poate fi arbitrajul de drept internațional o întreprindere privată? Curtea Internațională de Arbitraj și Conciliere în domeniul Mediului (CIACM)	35
Bibliografie	45
Anexe.....	46
Cursul 4	
Curtea Internațională de Justiție (CIJ).....	58
Bibliografie	70
Anexe.....	73
Cursul 5	
Tribunalul Internațional pentru Dreptul Mării (TIDM).....	101
Bibliografie	106
Anexe.....	107

Cursul 6

Curtea de Conciliere și Arbitraj a OSCE (CCA OSCE).....	138
Bibliografie	141
Anexe.....	142

Cursul 7

Tribunalele penale internaționale <i>ad-hoc</i>. Aspecte introductive. Clasificare. Tribunalele internaționale pentru fosta Iugoslavie (TPII) și Ruanda (TPIR). Mecanismul Rezidual Internațional pentru Tribunalele Penale (MRITP)	154
Bibliografie	167
Anexe.....	168

Cursul 8

Tribunalele penale internaționale <i>ad-hoc</i> de generația a doua: Curtea Specială pentru Sierra Leone (CSSL), Camerele Extraordnare pentru Judecarea Crimelor Comise în perioada Kampuchiei Democratice (TSC), Panelurile Speciale pentru Judecarea Crimelor Grave din Timorul de Est (PSCG), Tribunalul Special Penal pentru Liban (TSL), Camerele Specializate pentru Kosovo* (CSK). Tribunalul Special pentru Crima de Agresiune împotriva Ucrainei (TSCAU). Curți penale speciale cu participare internațională: cazul Irakului (TSI)	186
Bibliografie	203
Anexe.....	204

Cursul 9

Curtea Penală Internațională (CPI). Proiectul românesc al unei Curți Internaționale împotriva Terorismului (CIT)	213
Bibliografie	225
Anexe.....	227

Cursul 10

Curtea Europeană a Drepturilor Omului (CEDO). Alte mecanisme jurisdicționale regionale de protecție a drepturilor omului: Curtea Interamericană a Drepturilor Omului (CIADO) și Curtea Africană a Drepturilor Omului și Popoarelor (CADOP); proiectul unei Curți Arabe a Drepturilor Omului (CADO)	269
Bibliografie	293
Anexe.....	295

Cursul 11

Curtea de Justiție a Uniunii Europene (CJUE). Tribunalul.....	324
Bibliografie	333
Anexe.....	334

Cursul 12

Jurisdicții pentru soluționarea diferendelor economice internaționale la nivel global: Centrul Internațional pentru Reglementarea Diferendelor privind Investițiile (CIRDI). Organul de Soluționare a Diferendelor din cadrul OMC (OSD)	365
Bibliografie	374
Anexe.....	375

Cursul 13

Jurisdicții internaționale cu caracter (sub)regional: în Europa – Curtea de Justiție a BENELUX, Curtea de Justiție EFTA, Curtea Economică a CSI; în Africa – Curtea de Justiție a ECOWAS, Curtea de Justiție a COMESA, Curtea de Justiție a Uniunii Africane; în America – Curtea Centramericană de Justiție, Curtea Caraibiană de Justiție, Mecanismele juridictionale NAFTA și ale Acordului Statele Unite-Mexic-Canada, Tribunalul de Justiție al Comunității Andine, Curtea Permanentă de Revizuire a MERCOSUR	390
Bibliografie	413
Anexa.....	415

Cursul 14

Concurența competențelor internaționale și fenomenul <i>forum shopping</i> în sistemul jurisdicțiilor internaționale. Consecințe și soluții posibile.....	417
Bibliografie	421
Anexe.....	422

Importanța justiției internaționale și a instanțelor jurisdicționale și arbitrale internaționale în dreptul internațional contemporan și pentru ordinea publică internațională. Caracteristici. Precizări terminologice. Rolurile instanțelor internaționale. Instanțele internaționale și fragmentarea dreptului internațional. Clasificare

1.1. Justiția internațională și mecanismele care o pun în acțiune – instanțele jurisdicționale și arbitrale – constituie o modalitate extrem de importantă de aplicare a dreptului internațional, de influențare a creării, dezvoltării și evoluției dreptului internațional (chiar dacă instanțele internaționale nu creează ele însele drept internațional) și, prin aceste funcții, factori de realizare și, respectiv, de consolidare a ordinii publice internaționale, a păcii și securității internaționale.

1.2. Justiția internațională are caracteristici derivate din trăsăturile dreptului internațional:

- caracter **consensual** (este necesar acordul părților unui diferend pentru recurgerea la o instanță jurisdicțională sau arbitrală, pentru alegerea concretă a acesteia, precum și pentru definirea cât mai exactă a parametrilor diferendului, adică a ceea ce părțile solicită instanței alese de ele să soluționeze);

Notă: Dacă fundamentul dreptului internațional, ca sistem, este valoarea raportului intersubiectiv care trebuie protejat prin normare (fundamentul axiologic al dreptului internațional), apariția concretă a normelor de drept internațional este guvernată de acordul de voință (acordul de voință ca fundament al dreptului internațional).

- caracter **facultativ** (părțile unui diferend sunt libere să aleagă, pentru soluționarea acestuia, mijloace politico-diplomatice sau alte mijloace pașnice, la alegerea lor; nu există obligația soluționării diferendului pe cale judiciară sau prin arbitraj).

Notă: 1. Subiectele de drept internațional, în calitate de creatori și, în același timp, de destinatari/beneficiari ai dreptului internațional, sunt libere să stabilească substanța normelor de drept internațional care să reglementeze raporturile lor (marea majoritate a normelor de drept internațional au caracter dispozitiv, cu excepția normelor imperative ius cogens de la care nu se poate deroga); în egală măsură, sunt libere să aleagă modalitatea de soluționare a diferendelor la care sunt părți sau care pot să apară în legătură cu interpretarea sau aplicarea normelor de drept internațional;

2. Astfel, părțile unui diferend internațional pot alege o modalitate politico-diplomatică de soluționare a diferendului lor (negociere, bune oficii, mediere, anchetă, conciliere) sau o modalitate de soluționare jurisdicțională (prin utilizarea

unei instanțe/jurisdicții așa-numite permanente sau a unui tribunal arbitral ori o modalitate de soluționare disponibilă în cadrul unei organizații internaționale;

3. Nu există pentru părțile unui diferend obligația de a utiliza mai întâi o modalitate politico-diplomatică de soluționare anterior recurgerii la justiția internațională (așa cum nu există, în cadrul modalităților politico-diplomatice de soluționare a diferendelor, o regulă a „anteriorității negocierilor”). Totodată, nu există nicio regulă care să interzică utilizarea justiției internaționale în paralel cu o modalitate politico-diplomatică de soluționare, de exemplu negocierea (aceasta fiind situația cel mai des întâlnită, dacă părțile o doresc);

4. Este însă foarte important de subliniat diferența esențială între mijloacele politico-diplomatice de soluționare și cele pe cale judiciară: în cazul primelor nu există obligația ajungerii la o soluție a diferendului prin negociere (singura obligație este cea a negocierii cu bună-credință, adică cu intenția reală de a se ajunge la o soluție) sau ca urmare a utilizării bunelor oficii (care facilitează contactele între părți în vederea negocierii sau a utilizării altei modalități de soluționare) ori anchetei (care are ca obiectiv facilitarea soluționării prin elucidarea circumstanțelor factuale ale diferendului), iar soluția propusă de terțul implicat (în cazul medierii și concilierii) nu are caracter obligatoriu pentru părțile diferendului (care o pot accepta, respinge sau o pot folosi ca bază a găsirii unei alte soluții, proprii), în timp ce în cazul justiției internaționale, hotărârea pronunțată de către instanță (atât de cea permanentă, cât și de cea arbitrală) are caracter obligatoriu (și definitiv) pentru părțile diferendului.

1.3. Din punct de vedere terminologic:

- prin „mijloace jurisdicționale de soluționare a diferendelor” se înțelege, conform art. 33 alin. (1) din Carta ONU, **arbitrajul** și, respectiv, **calea judiciară** (adică recursul la o instanță/jurisdicție așa-numită permanentă);

- prin „**jurisdicție internațională**” se înțelege **un organ arbitral sau judiciar** instituit prin acordul dintre state sau alte subiecte de drept internațional, în vederea soluționării diferendelor internaționale apărute sau care ar putea să apară; totodată, termenul mai poate desemna **împunerea acordată** de părțile unui diferend unui astfel de organ pentru a-l soluționa, **competența** acestuia de a soluționa un diferend internațional; **competența materială** a instanței;

- prin „**diferend internațional**” se înțelege un dezacord declarat între două sau mai multe subiecte de drept internațional cu privire la un drept, obligație, pretenție sau interes (ambele cu privire la un drept sau obligație), o neînțelegere asupra unei probleme de drept sau/și de fapt, cu privire la care părțile au formulat deja pretenții sau/și contrapretenții, susținute prin argumente juridice (o opoziție de teze juridice).

Notă: Conform Curții Permanente de Justiție Internațională (CPJI), diferendul este „un dezacord asupra unei probleme de drept sau de fapt, o contradicție, o opoziție de teze juridice sau de interese” între state (conform Hotărârii CPJI în speța Concesiunile Mavrommatis în Palestina, 1924, p. 12).

1.4. Rolurile instanțelor juridicțiilor internaționale:

- **soluționarea diferendelor internaționale** (rolul principal pentru care au fost create);
- **interpretarea dreptului internațional** (pentru a facilita aplicarea sa în îndeplinirea funcțiilor judiciare ale instanțelor);
- **aplicarea dreptului internațional existent** (pentru soluționarea diferendelor prin hotărâri, respectiv pentru clarificarea unor probleme juridice prin avize consultative);
- **identificarea dreptului internațional existent aplicabil**, care este necesară pentru interpretarea și aplicarea dreptului internațional, ulterior clarificării corecte a situației de fapt conexe unui diferend internațional, respectiv a parametrilor problemei juridice care se cere a fi clarificată printr-un aviz consultativ; art. 38 alin. (1) lit. d) din Statutul CIJ definește, în acest sens, hotărârile judecătorești (inclusiv pe cele ale jurisdicțiilor internaționale) ca „mijloace auxiliare de determinare a regulilor de drept”. Nu este vorba doar despre stabilirea dreptului convențional sau cutumiar aplicabil (norme și principii) unei anumite situații de fapt pentru soluționarea unui diferend dat, respectiv pentru clarificarea unei probleme juridice în cadrul unei proceduri necontencioase, dar și despre **identificarea normelor cutumiare noi**. Instanțele internaționale au un rol foarte important în constatarea existenței elementelor material și subiectiv ale unei cutume și a caracteristicilor sale, sentințele acestora devenind veritabile **probe ale cutumei**; alteleori, instanțele **deduc** existența unei cutume dintr-o altă regulă sau principiu existent sau **afirmă** existența unei cutume, chiar dacă nu elaborează asupra elementelor acesteia.

Notă: Exemple de cazuri de identificare a cutumelor internaționale sunt mai ales în jurisprudența CPJI și CIJ:

- pentru cutume bilaterale – **Dreptul de trecere prin teritoriul indian** (Portugalia c. India, 1960)/CIJ, trebuind să determine dacă Portugalia avea un drept de trecere prin teritoriul indian, a arătat că, în ceea ce privește persoanele private, civile, oficiali și bunuri în general, în perioada administrației britanice și ulterior, a existat o „practică constantă și uniformă” care permitea trecerea liberă între enclavele portugheze. Curtea a subliniat că această practică a continuat „pe o perioadă de peste un secol și un sfert” și nu a fost afectată de obținerea independenței de către India. Pe baza acestor elemente, Curtea a constatat că acea practică „a fost acceptată ca drept de către părți și a dat naștere unui drept și unei obligații corelative”, fiind astfel o normă bilaterală de drept internațional cutumiar;
- pentru cutume generale – **Fabrica din Chorzów** (Germania c. Polonia, 1928)/obligația de a repara ca urmare a unui act/fapt internațional ilicit, **Canalul Corfu** (Regatul Unit c. Albania, 1949)/dreptul de trecere inofensivă a navelor de război prin strâmtori internaționale, **Repararea prejudiciilor suferite în serviciul ONU** (aviz consultativ, 1949)/personalitatea internațională obiectivă a organizațiilor internaționale, **Zonele de pescuit** (Regatul Unit c. Norvegia, 1951)/liniile de bază drepte în cazul coastelor puternic indentate, ulterior inclusă în art. 7 alin. (1) din Convenția ONU privind dreptul mării din 1982, **Barcelona Traction** (Belgia c. Spania, 1970)/existența obligațiilor de tip *erga omnes*.

- **identificarea zonelor încă „neacoperite” (nereglementate) de dreptul internațional** (a relațiilor internaționale *lato sensu* încă nereglementate de dreptul internațional) și **fundamentarea necesității reglementării lor;**

- **influențarea procesului de creare a dreptului internațional și de modificare, ajustare a celui existent** (a se vedea și Anexa 4 la acest Curs);

*Notă: 1. De exemplu, raționamentele CIJ în speța **Platoul continental al Mării Nordului** (Danemarca și Olanda c. Germania) au influențat dezbaterile la a Treia Conferință privind Dreptul Mării, finalizată cu adoptarea Convenției de la Montego Bay din 1982;*

*2. În cadrul jurisdicțiilor internaționale, **judcătorul sau arbitrul nu poate elabora norme**; așa cum a arătat CIJ în jurisprudența sa, de exemplu în speța **Africa de Sud-Vest** (Etiopia c. Africa de Sus; Liberia c. Africa de Sud; Faza a doua, Rapoarte CIJ, 1966, parag. 89), Curtea „nu este un organ legislativ”, sarcina sa fiind de a „aplica dreptul, iar nu de a-l crea”. În caz de lacună, diferendul se poate soluționa pe baza principiilor generale de drept sau a principiilor fundamentale de drept internațional ori a celor de ramură după caz și se poate semnala necesitatea reglementării sau propune indirect, prin soluția dată (care este obligatorie numai pentru părțile diferendului), anumite căi de reformare sau de modificare a normelor existente. Diferendul se poate soluționa și în echitate (când părțile cad de acord expres în acest sens);*

*3. Deși instanțele **nu pot crea norme**, iar hotărârile lor sunt obligatorii doar pentru părțile diferendului, prin urmare ele **nu au caracterul de precedente obligatorii** pentru alte diferende ulterioare, instanțele internaționale permanente dezvoltă **linii de jurisprudență care sunt urmate consecvent**, CIJ fiind, de exemplu, foarte atentă în a urma jurisprudența sa anterioară; **evoluțiile în jurisprudență se produc însă**, ele fiind generate de evoluțiile adesea dinamice din relațiile internaționale și de specificul spețelor care sunt aduse spre soluționare în fața instanței. Un exemplu în acest sens este metoda de delimitare a spațiilor maritime (zone economice exclusive și platou continental) dezvoltată de CIJ, care s-a perfecționat constant, inclusiv cu ocazia cazului **Delimitarea Maritimă în Marea Neagră** (România c. Ucraina), hotărârea în acest caz fiind un reper important pentru soluționarea diferendelor ulterioare de acest tip.*

- **realizarea funcției dreptului internațional de ordonare a relațiilor internaționale (de realizare a ordinii publice internaționale)**. Jurisdicțiile internaționale își aduc o contribuție de substanță la îndeplinirea acestei funcții a dreptului internațional prin:

- (i) **creșterea încrederii** în dreptul internațional: în ultima jumătate de secol, inclusiv după 1990, a avut loc o **multiplicare fără precedent a numărului instanțelor internaționale** și **creșterea numărului de cazuri** de pe rolul acestora. Numărul tot mai mare de cazuri cu care este sesizată CIJ în ultimii ani este ilustrativ în acest sens, inclusiv pe fondul blocajului relativ al Consiliului de Securitate din cauza utilizării vetoului membrilor permanenți, în condițiile în care Curtea ia decizii obligatorii pentru părți fără a se putea

bloca. Statele recurg din ce în ce mai mult la mijloacele jurisdicționale de soluționare a diferendelor, ceea ce indică o creștere a încrederii în această modalitate de soluționare a diferendelor; la rândul său, această situație duce la creșterea încrederii în dreptul internațional;

Notă: Până în mai 2025, CIJ a fost sesizată cu 167 de cazuri contencioase care s-au aflat pe rolul său, precum și cu 31 de solicitări de avize consultative, pe rolul CIJ aflându-se 23 de cazuri contencioase și trei avize consultative.

(ii) **eliminarea, de pe agenda politică bilaterală a unor state, a unor probleme pentru soluționarea cărora prin mijloace politico-diplomatice este necesară luarea unor decizii sensibile** (a se vedea, pentru un punct de vedere aparent contrar, Anexa 3 la acest Curs);

Notă: De exemplu, cazurile de delimitări maritime sau de litigii cu caracter teritorial sau cele referitoare la folosirea forței. A se vedea și efectul recurgerii la CIJ (asupra detensionării relațiilor bilaterale ale statelor implicate) ale cazului *Avena și alți cetățeni mexicani* (Mexic c. SUA, 2001).

Avantajul recurgerii la acest mijloc de soluționare a diferendelor – care este cel mai elaborat și complex – este tocmai acela de a **elimina radical rolul argumentelor politice** (influența factorului politic este redusă foarte mult), față de cazul mijloacelor politico-diplomatice, **în favoarea recurgerii la aplicarea normelor de drept internațional** (a se vedea și Anexa 5 la acest Curs).

Notă: 1. Art. 36 alin. (3) din Carta ONU și art. 36 alin. (2) din Statutul CIJ menționează că în jurisdicția CIJ intră „diferențele de ordin juridic”, disputele cu caracter **pur politic fiind, prin urmare, excluse**;

2. Art. 38 alin. (1) din Statutul CIJ prevede că misiunea Curții este de a soluționa **conform dreptului internațional** diferențele care îi sunt supuse;

3. În acest sens, s-a arătat că hotărârea CIJ este „o sentință juridică și ea nu poate fi interesată de motivarea politică a statelor” [**Acțiunile armate la frontieră și transfrontaliere** (Nicaragua c. Honduras, 1988) – jurisdicție și admisibilitate];

4. Pe de altă parte, „diferențele juridice între state suverane au, prin însăși natura lor, șanse să apară în context politic și de a nu reprezenta decât un element al unui diferend politic mai vast (...) Nimeni nu a pretins vreodată că, dacă un diferend supus Curții nu constituie decât un aspect al unui diferend politic, Curtea trebuie să refuze soluționarea în interesul părților a chestiunilor juridice care le opun” [**Personalul diplomatic și consular al SUA la Teheran** (SUA c. Iran, 1980); a se vedea și **Activități militare și paramilitare în și împotriva statului Nicaragua** (Nicaragua c. SUA, 1991)].

(iii) **asigurarea și menținerea păcii și securității internaționale**, prin:

a) **soluționarea diferendelor**, mai ales a celor privind chestiuni teritoriale sau folosirea forței ori amenințarea cu folosirea forței;

- b) **măsuri conservatorii**, adaptate de curți și tribunale, inclusiv în legătură cu aspecte teritoriale sau folosirea forței ori amenințarea cu folosirea forței; acestea au caracter **obligatoriu** și trebuie respectate [a se vedea decizia CIJ în cazul *LaGrand* (*Germania c. SUA*, 2001)];

Notă: 1. Conform art. 94 din Carta ONU, „dacă oricare din părțile la o cauză nu va executa obligațiile ce-i revin în temeiul unei hotărâri a Curții, cealaltă parte se va putea adresa Consiliului de Securitate care poate, în caz că socotește necesar, să facă recomandări sau să hotărască măsurile de luat pentru aducerea la îndeplinire a hotărârii”;

2. Exemple de ordine ale CIJ privind măsuri conservatorii în conexiune cu menținerea păcii și securității internaționale: ordinul din 1986, în cadrul cazului **Disputele de frontieră** (*Burkina Faso c. Mali*), prin care a fost dispusă o încetare a focului, ce a fost respectată de către părți, ordinul din 1993, în cadrul cazului **Aplicarea Convenției privind prevenirea și pedepsirea crimei de genocid**, prin care a solicitat R.F. Iugoslavia să ia „toate măsurile necesare pentru a preveni comiterea crimei de genocid”, ordinul din 1996, în cadrul cazului **Frontierei terestre și maritime între Camerun și Nigeria**, ordinul din 2000 în cazul **Activității armate în teritoriul Congo** (*R.D. Congo c. Uganda*), ordinul din 2022 în cadrul cazului **Acuzații de genocid în conformitate cu Convenția privind prevenirea și pedepsirea crimei de genocid** (*Ucraina c. Federația Rusă*), prin care Curtea a decis ca Rusia să suspende imediat operațiunile militare declanșate la 24 februarie 2022, precum și ca acest stat să se asigure că forțele militare conduse sau susținute de Rusia nu vor mai întreprinde nimic pentru continuarea acestor operațiuni (în ordin, Curtea, printre altele, a afirmat că este „profund îngrijorată de utilizarea forței de către Federația Rusă în Ucraina, care ridică probleme foarte serioase de drept internațional”), ordinul din 2024 în cadrul cazului **Aplicarea Convenției privind prevenirea și pedepsirea crimei de genocid în Fâșia Gaza** (*Africa de Sud c. Israel*), prin care Curtea a dispus ca Israel să oprească imediat ofensiva sa militară și orice altă acțiune în guvernoratul Rafah, care ar putea impune palestinienilor din Gaza condiții de viață care ar putea duce la distrugerea lor fizică, totală sau parțială;

3. CIJ este pe deplin **conștientă de rolul său în sistemul ONU de securitate colectivă**: în ordinul din 2022 în speța *Ucraina c. Rusia*, amintit mai sus, CIJ a arătat că este „conștientă de scopurile și principiile Cartei Organizației Națiunilor Unite și de propriile responsabilități în menținerea păcii și securității internaționale, precum și în soluționarea pașnică a diferendelor în temeiul Cartei și al Statutului Curții”.

- c) **avize consultative** ale CIJ în chestiuni legate de menținerea păcii și securității internaționale.

Notă: Exemple în acest sens: **Avizul consultativ privind consecințele juridice ale prezenței continue a Africii de Sud în Namibia** (1970), la solicitarea Consiliului de Securitate, care a avut o contribuție importantă la dobândirea independenței Namibiei, **avizul consultativ al CIJ privind Consecințele juridice ale**

construcției unui zid în teritoriul palestinian ocupat (2004), avizul consultativ al CIJ privind Consecințele juridice ale separării arhipelagului Chagos de Mauritius în 1965 (2019) sau avizul consultativ al CIJ privind Consecințele juridice care decurg din politicile și practicile Israelului în teritoriul palestinian ocupat, inclusiv Ierusalimul de Est (2024), ultimele trei la solicitarea Adunării Generale ONU.

Relația CIJ cu Consiliul de Securitate ONU este însă mult mai **complexă**. Astfel, pe lângă atribuțiile Consiliului prevăzute de art. 94 alin. (2) din Carta ONU și posibilitatea acestuia de a cere un aviz consultativ (utilizată până în prezent o singură dată – în speța deja amintită privind Namibia), se pot menționa: atribuțiile Consiliului în ce privește procedura numirii judecătorilor la CIJ, posibilitatea Consiliului de a face recomandări în privința aderării la Statutul CIJ a unui stat care nu este membru ONU [art. 93 alin. (2) din Carta ONU], posibilitatea Consiliului de a recomanda statelor să-și supună diferendele juridice soluționării de către Curte [art. 36 din Carta ONU; de exemplu, primul caz al CIJ, *Canalul Corfu (Regatul Unit c. Albania)*, rezolvat în 1949 (singura dată până în prezent când Consiliul a utilizat acest articol din Cartă)], utilizarea de către Consiliu în rezoluțiile sale a deciziilor CIJ, inclusiv a ordinelor privind măsuri conservatorii, utilizarea de către CIJ în deciziile sale a măsurilor luate de către Consiliu ș.a. Activitatea celor două organe principale ale ONU, unul politic, celălalt judiciar, este **complementară** [a se vedea și Anexa 2, respectiv Anexa 6 la acest Curs – pentru o propunere de întărire a cooperării între cele două organe, avansată într-o Declarație pe care autorul acestui volum a anexat-o la Ordinul CIJ privind măsuri conservatorii din 24 mai 2024 în speța *Aplicarea Convenției privind prevenirea și pedepsirea crimei de genocid în Fâșia Gaza (Africa de Sud c. Israel)*].

Notă: În Hotărârea din 1984 din speța *Activități militare și paramilitare în și împotriva statului Nicaragua (Nicaragua c. SUA, 1991)*, conștientă de riscul competiției între CIJ și Consiliul de Securitate, CIJ a observat faptul că dacă o anumită chestiune se află în fața Consiliului, aceasta nu trebuie să împiedice tratarea ei de către Curte și că ambele proceduri pot avea loc în condiții de egalitate, ambele organe putând să își exercite funcțiile simultan. Cu toate acestea, deciziile Consiliului nu trebuie să le afecteze pe cele ale CIJ. Rezoluțiile 686 (1991) și 748 (1992) ale Consiliului de Securitate în afacerea Lockerbie au statuat asupra responsabilității unui stat (Libia) și au impus sancțiuni legate de această responsabilitate, chiar dacă procedurile în fața CIJ pentru indicarea de măsuri conservatorii se desfășurau în același timp. În loc să aștepte decizia CIJ, Consiliul a luat decizii în temeiul Capitolului VII din Cartă, deși exista un risc clar de conflict între deciziile sale și decizia viitoare (la momentul respectiv) a CIJ. În urma adoptării rezoluțiilor, Curtea nu a mai indicat măsuri conservatorii. O astfel de situație trebuie să rămână o situație cu totul excepțională, chiar dacă Consiliul de Securitate a mai jucat un rol cvasijudiciar în anumite cazuri, cum ar fi atunci când a definit prin Rezoluția 686 (1991) consecințele legate de responsabilitatea Irakului după ocuparea Kuweitului în perioada 1990-1991 sau când a decis asupra problemei delimitării frontierei dintre Irak și Kuweit prin Rezoluția 687 (1991).

1.5. Multiplicarea instanțelor internaționale și a numărului de diferende supuse acestora spre soluționare ridică și **problema fragmentării dreptului internațional**, ca rezultat al unor posibile **soluții diferite de interpretare și aplicare** a dreptului internațional unor situații similare de fapt, și care are, ca efect posibil, fenomenul *forum shopping* (alegerea instanței cu jurisprudență mai favorabilă dintre mai multe instanțe cu competență concurentă).

Notă: 1. Pe agenda Comisiei de Drept Internațional (CDI) a figurat (din anul 2000) și subiectul fragmentării dreptului internațional; totuși, CDI a decis să nu examineze tema din punct de vedere instituțional (inclusiv din perspectiva jurisdicțiilor internaționale);

*2. Pe de altă parte, sentințele instanțelor internaționale sunt **obligatorii doar pentru părțile speței și numai pentru speța în cauză** (a se vedea art. 5 din Statutul CIJ);*

*3. Totuși, așa cum am arătat deja mai sus, deși **nu este formal aplicabil sistemul anglo-saxon al precedentului judiciar**, de regulă instanțele internaționale își mențin destul de stabil practica, pe care și-o consolidează de la caz la caz (a se vedea, de exemplu, practica CIJ sau, și mai concludent, a Curții Europene a Drepturilor Omului); de aici, riscuri pentru o **ordine judiciară internațională partajată**, dacă liniile jurisprudențiale ale instanțelor internaționale diferă.*

Problematica potențialei fragmentări a dreptului internațional în contextul precizat mai sus, a concurenței competențelor și a fenomenului *forum shopping*, precum și a posibilelor soluții este examinată în ultimul curs al acestui volum.

1.6. Clasificarea instanțelor internaționale:

➤ După modalitatea de soluționare jurisdicțională:

- (i) **instanțe arbitrale** (*ad-hoc* și permanente/de tip „cadru”);
- (ii) **instanțe jurisdicționale propriu-zise.**

➤ După subiectele care pot participa la procedură:

- (i) instanțe de tip **clasic** (la procedură pot participa **doar statele**): **Curtea Internațională de Justiție**, **Curtea Permanentă de Arbitraj** (până în 1993), **Curtea de Conciliere și Arbitraj a OSCE**;
- (ii) instanțe **de a doua generație** (la procedură pot participa **și alte subiecte**): **Curtea Europeană a Drepturilor Omului** (state, persoane fizice și grupuri de persoane fizice, organizații neguvernamentale, deci persoane juridice), **Tribunalul Internațional pentru Dreptul Mării** (în procedura din fața Camerei pentru reglementarea diferendelor privind teritoriile submarine, pot participa și entități nestatale implicate în activități în Zona Internațională a Teritoriilor Submarine: o organizație internațională (Autoritatea Internațională a Teritoriilor Submarine), „Întreprinderea” (organul prin care Autoritatea exercită funcțiile relative la exploatarea și explorarea zonei), persoane fizice sau juridice ce au raporturi contractuale cu Autoritatea sau „Întreprinderea”), **Curtea de Justiție a Uniunii Europene** (state,

persoane fizice, persoane juridice, organe ale Uniunii Europene), **Curtea Permanentă de Arbitraj** (după 1993, pe lângă state și alte subiecte: organizații interguvernamentale și „părți private”), **Centrul Internațional pentru Reglementarea Diferendelor privind Investițiile** (state, persoane fizice, persoane juridice), **Curtea Penală Internațională și tribunalele penale speciale** (numai persoane fizice).

➤ După **întinderea competenței**:

- (i) instanțe **cu vocație universală**: de exemplu, Curtea Internațională de Justiție, Curtea Permanentă de Arbitraj, Tribunalul Internațional pentru Dreptul Mării ș.a.;
- (ii) instanțe **cu vocație regională**: de exemplu, Curtea de Justiție a Uniunii Europene, Curtea Europeană a Drepturilor Omului, Curtea Interamericană a Drepturilor Omului, Curtea Africană a Drepturilor Omului și Popoarelor, Curtea de Conciliere și Arbitraj a OSCE ș.a.;
- (iii) instanțe **cu vocație subregională**: de exemplu, Tribunalul de Justiție al Comunității Andine, Curtea de Justiție a ECOWAS, Curtea Centrame-ricană de Justiție ș.a. (a se vedea Cursul 13).

➤ După **felul competenței materiale**:

- (i) instanțe **cu competență generală**: de exemplu, Curtea Internațională de Justiție, Curtea Permanentă de Arbitraj ș.a.
- (ii) instanțe **cu competență specializată**: de exemplu, Tribunalul Internațional pentru Dreptul Mării, Curtea Europeană a Drepturilor Omului, Curtea Penală Internațională ș.a.

1.7. Există cu adevărat un „sistem al jurisdicțiilor internaționale”?

După unii autori, absența unor legături instituționalizate între componentele ansamblului instanțelor internaționale și a unor reguli de gestionare a relațiilor dintre acestea reprezintă o piedică în calea definirii acestui ansamblu ca sistem.

Totuși, așa cum se va vedea (de exemplu, în Cursul 14), astfel de reguli și legături **nu** sunt total inexistente; ele există într-o formă incipientă, existând o permanentă preocupare în acest sens și o monitorizare reciprocă atentă a evoluțiilor jurisprudențiale.

Se poate defini, prin urmare, ansamblul de (peste 40 de) instanțe internaționale ca un **sistem jurisdicțional incipient** (și în evoluție) **în ordinea publică internațională**.

Bibliografie

1. *Denis Alland*, *Droit international public*, ed. a 11-a, PUF, Paris, 2024, p. 361-378.
2. *Charalambos Apostolides (coord.)*, *Les arrêts de la Cour Internationale de Justice*, Éditions Universitaires de Dijon, 2005, p. 11-44, 109-121, 141-206.